ԱԶԳԱՍԷՐ

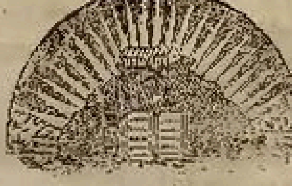

ՈՒՍՈՒՄՆ ԱՌՆԷ ԶՄԱՐԴ ՆՐԲԱՆԻԿ

ՕՐԱԳԻՐ

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆԱՑ· ՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ· ԲՆԱԿԱՆԻ· ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԵԱՑ·

ՀԱՏՈՐ Ա· ԹԻՒ 8· ԿԱԼԿԱԹԱ· 1845· Հոկտեմբեր 4·

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՔ:

ԿԱԼԿԱԹԱ

ԱԶԴ

Որովհետեւ Հիմնադրութեան Հայկանեան ամսոյս 7· ումն գիտելով է 'ի Սակը· վասն որոյ Զինուորաց [illegible] Համար Աստուածութեան ընծայեցաք Գալուստեանն՝ խնդրումն ամենայն Հասարակութեան, զի մի որ կամենայ իւր աղքատութեան 'նուէրն մատուցանել՝ որ յաւուր տօնախմբին, որ առաջիկայ Հոգեւորին կարգադրեալ [illegible] հաւաքեսցէ·

Սեպտեմբերի 20· 1845·

Աղքատին ծայրալ զուարճութ 'ի սան Պարոն Յովհաննէս Զաքարեան Շիրվանեանց վասն մեծաւորութեան եւ Հաստատութեան այնց իրաւանց եւ արժանաւորութեանցն, զորս Տէրութիւնն շնորհելով 'ի ներքոյ Բրիտանական իշխանութեան եղեալ Հայոց Համայնականութեան· որոյ [illegible] գրեալ եմք·

Սեպտեմբերի 22· Տեղւոյս ընդհանուր կառավարիչ Սըր Հէնրի Հարդինկն ել [illegible] մերին Հնդկաստան· եւ Սըր Հերբերտ Մատտոքն 'նորա 'ի տեղի 'նորա փոխ-կառավարիչ եղադաւ·

Քերթ ու Յօսէփ · Ամերիկայ ու Պարսկաստան 'ի 13· [illegible] 'ի 98· [illegible]

Ս[illegible]·

Բայց մեք առեալ [illegible] այս Պարոն [illegible] Գրոցն [illegible] [illegible] հայկական գրել· [illegible]

տան, զբուռնից Պօղոսեանն։ Եթէ այսպիսի լուսաւորեալ դարում Հեղինակներն կամենան ըստ հաճոյից՝ աշխարհաց անուանքն փոփոխել, ուրեմն հնոց էլ ե՞նչ մեղք։

Սեպտեմբերի 27. ամէ մեծամեծ Ե֊Գ֊Ր Պիէմոնի Ալպարամի փակեցաւ, որպէս և այլ ամենայն Ատեանք քաղաքական Իրաւանց. ի պատճառս Դատարանին, որ Համարակոչի Դուրդայ Փուշայ առի. այսինքն Տօն Դուրդայ կոչին Ընդհանց, որ ձգի մինչև մին ամիս։

Ամսոյն 25. հինգ. և քառորդ ժամու յետ միջօրէին, Աւերբֆայլ նաւն յՕնեւ- բորդ նաւաց շոգեբունն երևեցաւ կրակ առած։ Երբ որ նորա ստուերն երևեցաւ նաւի գէտ բոլորովին բոցավառ. Մին տախտակից (ԼԼԼ), որ վերին դէ- քումն էր, բռնեց. կամ ցեխ էր հանուած ոտմտաւ լինի որ միջին դէ- քումն էր որոյ մօտ երկու են տակառ բռնեցի հայէն։ Նրանի որ ծնունի ձկունից կրակ պիտի առած լինի միջին դէ- քի բռնեցեւ և տրամադրուած նաւի հրեխուութիւնն Աղջո կրակն տարածմանց բորբ միջին դէ- քն մինչև ի միջին կայմ, և մի կող- մից մինչ ՚ի մուտ՝ բամբակաց հակերի- նաց կայմնե։ Զեռքան տայմնն խառյն առոց առոց նաւի տատառայն կարեւ որ Ջուր կարացանն ածելու խառխա, ընդհատ- քաշելով նաւն ուղիղ յառաջոյ դնում մինչև նաւերն շորեից դուրս գալով հաստատանց Հիւրոյ Ջրէից կամ գաջ, ուր դեսքենաց նաւում։ Զաւառնի գծելով ցամաքեց կապարանն որ նաւն նոյն դրութեամբ կայր առանց կրակ. անկանելոյ։ Նաւապետն Սուսարբս խառյն անուղայ հաստատամ Ջրահան գործեաւ և սկսաւ մաղնաւի պատահմանէն Ջուր ցնել մէջն։

Եղեն նաւատորմ քաջասկամ վասուամայ և ենկրաստնաւանց մին տակառ լի վառօդայ հանտամ նաւի առաջին փոխ Պաշ- տօնատարն, որոյ անուն էր Եովսէփ։

Թէպէտ միտ ՚ի հարկէ պատահա- մայ բայց ուրախ ենք գրել որ նաւն փրկեցաւ։

Անգղեայ չորամթէն Ալիակւան ժողո- վոյ նոր հրատարակած օրագրումն բա- ռակասին գլխոցս ուրեմնի գործոց մէջ հետագոյ անցքն կա տեսի, որ կոյ- սան 1 ինչն զբռամից Եզրաւանատանց ընակչաց մասին։

"Նոյն աւուրքին օրն, յոր մեռաւ Աղաւանդան, 1837. ամին, անեն որ բոլոր Լեհի ազգի գէշ կամ լաւն որ խմբար կրծի, Նանկի խէհրայ մօտ ք. ամբուրայ փառատ. վերին ընկել Մահմուդ. Եկրայ խանի և Հրէ—ինքն զորքերն՝ բոլորն երար վերայլին կոռուել։

"Փողոսեան Մահմուդ Աղաւանն որսի վերայ կրա- կին փռաել, բառ որում եա մէր կոյմին էր վերընկել։

"Յետ մէր Պանգաւհար հաստանելին աստաւ իրն ազատան պաշտօնատարի զօրելամանն, որ մին պարտանոլում էր, այն տեառ մուտերահանինին բարեյին, պատարագարանին տեանէյին Թողեյին փախել։ Երկորոց անդամ կորեին եթէ պատրաստարէն առաջնորդութիւն չառնէին։

"Լաւրաթէ Դիւշէի պաշտօնին ժամանակում այն կատին որ վառեցին մին հնդիկ Պաշտօնատարի գէտն այրելոյ համար՝ պաշտօնատարն չխնդացին. և մէր բռնաելի հնազանդաց գնդէն, որ իւրեանցին նա- տարել, յետոյ օրն երկրագործեր, որ եկեղին իւրեանց արտերին Ջուր տալ՝ բռնել կալար կատարելոյ։

"1839. ին Լեհնոում կառավարութենէ զինուորութ- եանն 1843. ամին պրծեյին ուստի հաղիաւոր եղև մէր շարժման ժամանակում վաւսենեցի մէջ թողել, և նոցն տղայն հարսեյին էր՝ անէրեւոյթ առնել. բայց վերջնայեն լոյ՝ ցի, որ Կանդահար ինչ զինուորման հայը բայելին, Աղազար Փորոդէլ Խանի որդի Օմար Խանի շնորհեան, որ ուղեցելոյ փառաւ տղայանքն այրի և մեռայ ցանի հետ քնանի, բայց միանգամայն Մահմուդքն խորհրդեան առնել՝ թէ միայն գոյակ երևում ցրուելի բառնականց։

"Եզրաւանտան զգեթէ հասարակ բանից զինուորման բանակի, 1837. ամին վերջոյ մին նորագրած խորհրդա- նի գրավոր, ինչ նէրի, այսինքն մորդի երկրորդ- կեսի յերբերմանն, Յաւփոն ցանկերն գերէզմանատրկեանն բոյին, քանզի քաթսունի խնդրամն չերեյին՝ որ նյու ինչ ՚ի էր որդի վերայ կողուշանի ձին և տում, յեն- տին այնտակարողու. Աֆինա–Եաղբար եղինի, և մարտ- կին սերտական հրաւեռաց։

"Եթէ խոդի փիտաց կամ ծրագունն ևս մոյեց վերայ տարերն, մարտեն սերտկան եղիճն։" Արդ

ԲԱԽՄՈՒՑՈՒ·

Աւրախութեամբ յայտ առնեմք, որ Ֆօտլ Բաշիի նաւն Բուշեռուց Համանեայ Բոմպայի։ Յուլիս, 16, առեալ ընդ իւր մեր Եղբայր քանի մի նաւորդք, ընդ որս և Տէրն Յովսէփ Թադէոսեան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔ·

— Մէջոց անցեալ հինգ ամաց՝ մերձ 70·000· հին պատկերք է մտեալ մաքսատան մաքսն են համաւցեալ, Հին վարպետացն շատ աշխատող մարդիկ պիտի եղած լինին։

— Գերմանիայ Թագաւորական կառավարութիւնն քաղաքայ կարգաւ առել չատաւորքիկ շինեց, որ երկաթէ ճանապարհ լինի, ապաւինել։ Եւ այն երկաթէ Առեմանիոյ պաշտօնատարի, ... պաշտօնեան թողել։

— Ամերիկոյ մէն ... Հոգեւոր ... ընդ Ալխարհիս բոլոր Հոգեւորութեան մեծ Երկարութեան 540· ոտ, լայնութիւնն 35· էջ մինչև 69· գաւիթն կամ ամէն բարձրութիւնն 40· և կառ-նի մինչև 1·200· խնամքով բեռն, Այս գիրքն նաւորդք անցուցանէ մէջ մեջոց Նոր Երկրայ և Անգղիոյ։

— Տէրութ պաւտաձ, որ մէջ Մեքսիկոյ Հոգաւորի՝ միացեալ Ամերիկա-միաբանեալ Նահանգաց հետ։

— Լինկոլնշիրայ Միջոցն գիտութեն Յուլիս 21· առեալ գաղմնանք ... մի Երևեցաւ, Բնակչացն չոր խոտ որ գտաւտան իւրաք վերայ դրած էր դիզերն և զարծանալ հանեալ՝ ... վարք ... կամ ... փշելոյ, յանկարծ բարձրացաւ բարձրայան. ... մինչ ամպոց հասաւ, որ ... բարձրութեամբ ... անուս մի ... հնդկացիք ...

բան ընծայիլ ամպերն գործելոց մի-ջոցն, անէջ 15· բոպէն չափ, և ապա փոքր փոքր կրկին վայր իջաւ գետնի։

— Նոր Դժոակ— Մէն մշակ նավե-նում, մին գլուխ կենայ շինում և իւր ուսոց վերայ յարմարեցանելով՝ բաւականին հեռաւոր տեղից անցոյ թնամն։ Անցեալ ուրբաթ օրն մին սորի գիւղից թաւ, հաշիւ... ուր ամենայն յանդիմանն։ Ն· Վ·, Փ·

— Մոդրիդ, ... օրագրի մին հաւանաստանորդ գրուածոյ՝ իմէ կամեցու որ շոգենաւաց ... գործելոց ուժոյն չափի, ուրեմն սա-նի տակն ծովիք գետ ուղիղ կրակի վե-րայ, և արձակումն կայ։ Ի հար-կէ· սանն ջուրն ... արծիւն կհալի, և գործելին գուրս կթողու ա-ռանց վնասի։

— Ալյորբերում մին պետութական տեսարան ի դործ եդաւ Զէշարայ Վ-լեսլի Նկերեցուամ։ Պալատն Պարփի է, կառաւոյք հրապարակական Աարաշխառանք կրեց առաջ՝ փառն Սիկամբրայի մին օրիորդի անուն ապարանեալ, Եկերեցական Ալանմնն նարայ գատապարանէ իրաւն ծանր տուժ կամ՝ ... ամ, և հաջակ կերպիւ յետ կանչել իւր գրախասութիւնն։ Այս յետ կանչողական կամ լաւ ևս մեղայական թուղթն մին քահանայ հաւաք կարդաց վերին Պարոն Պարզելայ յանդիմանն։ Նման այն Աղաց, որ խուրանց Օղմաց հնացանդ ...։

ՀԱՄԱԴԱՏԱՕԽԱՆՈՒՔ·

Յարգելի Խմբագրութիւն,

Եթէ հնարաւոր ... պատասխանաց լաւ բն ... Ազգային մէջոցաւ հրատարակել, շնոր-հակալ կլինիմ։

Ձեր Հաւատարիմ։

[illegible]

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

([illegible])

—•—

ԴՅՈՐԳԱ ՓՈԽԶԱՑ

[illegible]

[illegible]

ընդարձակ գետոյն մերոյ, որոյ շրջա-
պատն երկրաւթէ փոխադրեալ ասացած էր
(ՖԷՆԷԼՈՆ) ։ Դ՛րան կանգնեալ էին պա-
հապանք, ՚ի շրջապատին կառք և երկի-
վարք. էլան ՚ի մէջ այն ձառագայթ
արձակէր, ամպրոպից (ԼուՏէՐ) կար-
դեալք ծածկեալ. ըստ որ եկեալ ՚ի
վեր այնքան զապաքարեալ. անձն զա-
ռաջին պատճառ, որ չէ մարթ ստորագրել
՚ի ստուգութիւնն էր գերազանց քան
զոր ցորդ անառեալ էր. Ջուրք և լայ-
ներք կախեալք ՚ի ծերպուածս և յանտառս.
յորժամ, այնպիսի իմն լոյս ցոլայր որ
զգեղեցկութիւնս միջօրէի նկարագրել...

Այլ զի ասել ես փոքր յառաջադրու-
թեանն չէր բաւականանայ, այլ մի քան
որ առնէ կ՚ուզէն պեպաղանելի քան
զայնս՝ յորոց ենթանքս առաջեալ են
զրուստապէութիւնն, որով գերազանց-
ցութիւնն շատ չափազանցութիւն
զատնոյ, յորմէ անմահութիւն քան հա-
ճութիւն հնանայեա գտեալ գոյ ։ Ըստ-
պէս ես զինի օգտի զմնայլեան, անտանս
ոչ իսկ չէր քան ծրագ՝ ծրարի միրոյ,
կարգեալ՝ կարգեալի, և զարդ՝ զարդի-
աւանց նկատման փոփոխութեան կամ
փոփոխութեան ։

Ընդ մտանել մեր հրաւիրեցաք յա-
ռաջեալ իմն անչափ վարդագոյնք. վար-
գեալ և այլ առանձ առանձ մնացեալսն
իւրոց հատուկ բաւ ըմբռնողն ամենայնի

Նմանող նմանք ընդարձակ այնպի-
սի կրպաստեալք զարդարեալ կարմին յա-
տակս որ հագի ոսկ. ասել ծածկեալ,
զարմանալիք արուեստալք յանդգնու
և յակումբս. ապարանաց ՚ի բարձր և
յատ, զգեստս լոյս լոյսի. պէտս այն-
բաւորս զայլն երկս թիկնահարք
առ յամենայն շարժմանս նորա և նե-
րեանք հնոցեալ.... Այլ երբ եհաս
պատուայրին երգել. մեծ գործոյ բանից
երանի թէ նկարագրել կարգաւորեալ

զիմ զգայութեան. բերանն որ բացու
մտադրաւոր մէութեան և զեղեալ էր.
զանազան նկրկել էր առաւելուն նաւ,
շրջմուծքեալ ձեռագործ, յեղուշ, ույժ անձն.
անձն, անձն. զծածկալ բացեալ մի մի-
այն հա իմ էր բարձր որ աստուծոց զգայութե,
և թէ իւր սուրբ ֆիլոսոփոյ հանճարոյն,
կարծեմ նոյն զօրութիւն ամ էր ունէր ։

Թովչութիւն իմն զգայութիւն առ-
աւելապէս ասելով ՚ի միրոյ իմ
ոչ այլ եւ հաճութիւն զգայի զուարճ-
թացուցիչ. Հնդստան, Հնդստան ոչ
այնքան զօրութիւն այլոց ազգաց
և ոչ ձեռն երկպառակութիւն, զծեղ-
պաստառաց որս էին առաջեալ ամե-
նայն աշխարհաց, այլ քան ձեռն այս
կենդանագրութիւն.... Յայսմ միջոցի
բերին մեզ զաւթըսսաւեակս, այլ զի դի-
տել որ զօրեալ այրհեստին չափու սոսկած
էին, ոչ մերձեցայ ՚ի նոսա. ոչ ՚ի բաղ-
ցրաւենին, ոչ ՚ի խմորաբեղին ոչ ՚ի ջուր,
և ոչ յուն իցէ իմն առաջի մեր եդեալ ։
Ցնոր երկուց ժամուց կին պերճելի
երաց յայս շուր ցանկացեալ համե-
մատանան. հասարակ ՚ի մեծ չեր-
թեալ երեքս միասնդամ՝ յայսպիսի
կոչուն ամաչեցուցիչ ։

Զարմանալին այն է որ յունիս կո-
չեցն և հանդէսս այնքան բազմու-
թիւն մարդկանց այլազգեաց, այլա-
լեզուաց և այլակրօնից զամենին, որ-
քան ՚ի տեսն՝ զի ամենայն ազգք ու-
ղափառաց և աղանդաւորաց Քրիստո-
նեայ կոչեցելոց անդ անկանէր ։ Որք
որպէս զարդարել ասացեալ անցուցա-
նելին. այլ իւրեանց նորա էն՝ որ երբ-
թեան նուաճեաց ՚ի միրոյ գետոյն,
վայելեն զուարթութիւն այլոց անգլեաց
և զբաղմնութիւն ողորմութեան ։

ՅԱՂԱԳՍ ԿՈՂԱՑ ԶՕՐԱՒՈՐԱՑԻ.

Շառանդրան բարոն յեռանդեալ վարդան. բայց կան
շատերը են՝ որ բարձրոյ նոցա հետ վարդան ։ Ու-

յղփացեալ մըլին տեղւոյ ուսեալ երկանիկ Հանդիպեն : Պատմեալ՝ նոքա որ իւրեանց բոլոր կեանքն բաղդ վերջացան գրել ու լին գտանել : և նոքա՝ որ բաղդն իւրեանց խառնել ծնեալ ունենալով՝ որոց մի Հանդու- թիւն չեն առաջել : Միայնակ զուրկ են այն քաղաքէ դրացողութեան՝ որ յառաջ կայ միայն նոցա՝ որք էանեանք և աշխատութեամբ գտան : Ընդհանութեամբ և Հանրապետութեան կ զործ դրել իւրեանց բաղդն : Աստուածոյ պատմութեան ի իւրեանցն թէ տղայ մի ծնելոյ իմ որդոյ ընթերցողաց թողեալ խնդա- ստիել :

Եղիազար Շահ Աբասն իւր ընտրել Հեռանց : որպէս Հանդուրժողին Հոմայունեն, թագաւորից յաջող ցեղին 1585 Սորա որդիում նոր * Ջուղաց եկել էր Պարսն Ֆահր Հանդերձ իւր խաթուն և Պարսիկ նախա- յեր վրէժառուականութեամբ : [illegible] որպէս որդի մի : [illegible] ունին քաղաքին շրջա- նակել որ միայն : [illegible] Հանդէպ նոցա- հալեցին նորա Հոգւոյն :

Հզօր եռանդագործ իշխանական այն միշտ մասն իւր երկրանց այս [illegible]

և չորեք փոխանակ պատուէր մասնաւորապէս [illegible] Պարսն Շահերի մտաւոր զաւակին և շատ Հաւանական նորանէ : [illegible] երկրանց Հրամայութեան [illegible] և առաւել թէ նա զաւակին և նորան Հանդերձ ծննդեան [illegible] իւր մասն :

Յանկ իշխանաց երբ առաւ զինին, առ իւր զինուորն և նորա ծննդեան և տարան [illegible] մեռան : Եղիազար երբ լսեց որ Հայոց ազգայ շատ ուրախացաւ՝ շատ անձից երեխայեն և զարմանալ առ Հայր նորան ասաց " մի զարմանա մտաւորիր, այսինքն ձեզ, և պատուեա- լք վասն [illegible], կանոն յետ քոյ որդին : որ և իւր որդեգիր վերուում, թէ ոչ - քանզի նա որդի չունեմ : " [illegible] Պարսն Ցանկովն պատասխանեաց, " Տէր իմ Աբասյ յաւիտենան կաց : Թէպէտ նա ի- քեզ իմ զաւակն է, բայց իմ յօժար կամօք ոչ տամ զորդին նա այդպէս Հայկ. [illegible] եմ, և զու. առաջին քաղաք : եթէ նա մանուկս քեզ. ասամ և զու. [illegible] զորան, նա [illegible] կրկնեմ թէ Շահի խմել, և կրօնափոխութեան զնա առնել, թէ [illegible] կամ ու մայ որդին նա թագաւորեր : "

Թագաւորն շատ ուրախացաւ այս բանիւ [illegible]

---

* Ցուցանելոյ որ այն թիւնոր Ջու- ղա. Հաստատեալ էր 1605 թուականին Հեռ Հանեմնաւորն պիտի զարմանս և Հե- ղինակին այսպ Համարի : Թէ Ընդղեաց պատմաբանք և թէ մեզ՝ այս բանում շատ զանազանք են : Մեք Հեռեւեալ խաչատուր վարդապետի և Պարոն Թով- մասայ խոջամալեան Ջուղայեցւոց մերոց գրել թիւն ուղիղ դատեցաք : Քանզի անդ գրի՝ թէ յամին 1527 Թագաւո- րեց որդին Եսայի շահի՝ Հայոց : 1557 ումն Շահմանի Եղբաւն Սուրբ Աղքատ- խնամին ապա գնաց յաշխարհն Պարսից և ինքն նստաւ նորա տեղումն : Շահշահ Թագաւորեց 3 տարի : Սորա նորա Ովեն 9 տարի 3 ամիս : Հօրեղբօր որդին Մուս- բարաք՝ 2 տարի : Դարձեալ Հայոց Ա Շահ Աբաս Պարսից Թագաւորեն զը- տած 20 Հազար զօրօք Ցուլէն զօրավարի նկլելոյ : 1535 կրկին ուրեք երկրին : և իւր պէտքականութեամբ Ալէքսար շահին Թա- գաւոր կարգեց : Նորա տան կարեց գտն ընկա մեռա : և 1554 ումն Հաստատ- ւեց Աւեգար Շահի Թագաւորութիւնն : Զանձեան պատմութիւնն Ա : Թահմազի Թագաւորելն զնուամբ 1525 ումն, այսպէս

Երեւի որ Հայոց 16 տարի պարսկաստան- Մնալով՝ Շահ Աբասը Թագաւորու- թեան 29 տարում յետոյ գալեան :

Ուրեմն զոր պիտի Համարինք որ այն մեր Շահ Աբասը, որ մեռաւ 57 կամ 60 տարի նոյն Ջուղայ Հաստատեալ յասելով պիտի նոր Ջուղայեցի լինել : Նաև՝ որ պատմութիւն Թարգմանողն Ջուղայեցի լինելով զինին ի նորա վերաբերեալ ու- սումն : Եղիազար՝ Հաստատեալ գիտենք, որ մեր Եղբայր գաղթականք Ջուղաեա- նում Հայքին շատ յառաջ գնացին : Շահ Աբաս որպէս յայտնի է ի գործոց մեղման չլինելով եղեւ եկեղեցին, որ նորանց Հայերեն գրերով յեղաշրջականք թէ- պետ չէ ընդունել՝ բայց մեկնեց դար- ձել Հայոց ի յանց անուանք : խնամ- զատոյ խնամել, որ թէ և նորանց մեծ ուխտաւորաց Պարսից՝ Շահաբասեան կամեցել մտա, բայց կան մարդիկ որ ասելին պատմագրութեան յոյժ : Զաղայա- ցւոց նորոգութեան վարդապետի զօրութեան կերպս չլինի, որպէս և դերեղմանք և Հնութիւնք բազում նորոցն Հաստ- ատեալ, որ Շահ Աբաս այս նոր Ջուղա- յւոց յառաջ գաղթական Հայերէնոց :

տան և անկախութիւն-պաշտպանութեան մէջ, և երդուեցաւ-
ար՝ ոչ մտնելու և ոչ ծնողաց հաւատոյ դաւաճանելու
կամաւ. "Չունիք մեր հաւատոյն հաստատ հոգիքը, ասէ.
նա. հոգւով ուրիշ կըլնիմ. ես արտաքնոյն զաւակդ
կու լինիմ, այսպէս քեզ որդեգիր կընդունեմ։"

Այսօր հրամայեաց որ թագաւորական զէնք և
պատուոյ զարդարանք տանին իւր պալատներուն.
և ամէն կերպ մեծութեամբ պատուելով զայն իւր
որդի ըրաւ իրեն. Բաւական մնալով. Յետ այնորիկ՝
նոր զարմանալ Աշխարհագրութ՝ իւր հետ առաւ այն
իւր որդեգիր Ղուլիճանին հանդերձ նորա ծնողօքը.
ու իր առաջին Ցանկարին անդի ընկերութեամբ մեծ
ի Սպահանոյ թագաւորին. Հրամայեց յետոյ մեծ
շինել և Հայոց քաղաքնոյ բնակել տալու և իր բնակիչ հայ-
րենի բարեկարգութեանն հետեւեն. Եւ յանձն ըրաւ
նոր Ջուղայի մէջ բազմացան, քաղաքնոյս, և շատ տարի
Հայերը նստած Աշխարհաշատ. որոց շատ պատուով
ընդունեց թագաւորն և պարգեւաց նոցա հինգ հազար
բերդոյ գետին ի Աշխարհագրութիւն. վկայական, պարգեւս.
այլեւ և այլ ազնուական տեղեր շինելու համար. Իսկ
Ղուլիճանն այսպէս թագաւորին մէջ մեծագործ
մեծին գործադրելու. իսկ թագաւորին Ահ թագաւո-
րեացն շատ սիրելի դատաւորներու. որ համբաւ թէ
դրեց 'ի գիրքս պատմութեանն պահուոյ։

Կեանք Աբբասին իւր սիրելին տղայոց և պատ-
ուական երեւելիներ տասը տարեկան մեռաւ. որով
հետև թագաւորին զգուշացաւ մէն Հայոց երեխայից իւր
մեծագոյն հաւատոյն պահել, և նորա սիրոյ համար
Ռեզէն սպարապետ պատուել և ազն յաւելցնել. Առնուա-
քնոյ բարեկարգ Աբբասու էր՝ հրաւիրեաց նորա որդին
հաւատալ վերջ ատ իւր Պերսոյ թուին 1663. Ապրիլ
Եկաւ 17. ուստի թագաւորին սուրբ գործով պար-
գեւեց իւր սիրելի թագաւորութեան, որ կոչեցաւ Միր
Ջէլա Սալարթին, այսինքն թագաւորազուն. Եւ
մեծապէս Խանձարհարին անդամ չէր ամենեւին այս
Հաստատեց երեն շնորհացն. ասաց մէջ նաև, ասէն.
թէ "Վասն զարմանալ Աբբին Հայոց և սիրելի որդ-
ւոյն իմոյ Ղուլիճանի նայեցաւ առաջ Աբբասին.
և պարգեւեաց քեզ այս երկրորդ զաւակ"։ Եւ այսպէս
եղաւ մեծարուեր ի մեռելն զարգացնելու. իսկ
շատ սիրելին էր իր հետ. և թագաւորն անցաւ սիրելի
սէրն առաւելով ուրախութեամբ հանգոյց շատ։

Ասրժամ՝ չափահաս եղաւ Ղուլիճանն, Աշխարհաւա-
րուար կալցուած, այսինքն Քեզիլ շնորհեց նմա
պէտք եղած քաղաքներ ի հողին բնակութեան. զՍասմայ
քուն կամ փառքանը ի հողին Աշխարհագրութեան,
ուստի ելանէ այլ անձին. և զիւղերն փանթեայ
ի Ջահան. Այնպէս որ Ղուլիճանին իւր համար հայա-
կանք պարզամանի չէրն, և շուրջը հողին կրկնակ.
այսինքն զուռանային մեծ տար. անդ անհնարին-
այսինքն զուռն հաւաքեալ նուաղանեց, և ընդ որն պաշտ-
պել ամենայն բանակուն. Գանձը ասէ թէ ինքն և
շատ սեր ունէր քաղաքին ասաց և ծառայոյ։ Երեկ
որ ընդունելով շատ հեռ և խնդալով անձն միայն և-
րած ըլլի առ. բայց Աքբար թագաւորն այնքանով
միշտ էր, որ առաւել արտա հրաման օրէք չէ.

հարազատ իմ քաղաքէն. Թէ մեծ ամենայն և թէ ալ-
գաւորը, ով որ ուզէր կըլլի արտա մօտ գնալ
ամենեքեան առջեւ և համարձակ թոյլտու ալ էր. և որոց
իւր մօտ գնալով խնդրեցին անհատ չի թողուլ.
ոչ ուստա ըլլայ եղել, ոչ ընկերներ այ եթէ համար-
ձակութեամբ իւրն ցոյց տալոյ աղաղակ. այլ. զի
որ ընդունիլն էր արարել իւրն. Բայց ասէ թէ
Հայոց հողաքէ, այսինքն երթ Քաղաքայնիկ ունէր, և
շատ հիւսուէր նորան։

Յամի Տեառն 1605. մեռաւ Աքբար թագաւորն
և Միրզա Ալիմ. Սալարթին յաջորդեց նորան. որ
անուանեցաւ Ղուլիճին Ջհանգիր. Իբր ամէն աշ-
խարհ իշխողութեան նորաթագ նոր զօրութեան շնորհաւորեցին
գնացին՝ Ղուլիճանի յերկիր-ըն ամենեւին չեկաւ.
և ոչ թագաւորին աշխարհը գնաց. Ժամեր անցան՝
մերձ ուղարկեց. հրաւիրեց որ գայ. բայց ինքն առաւ
երկիւղն ի պատրաստուելոյ որ մեծամեծ մտածելն գնայ ի
Հնդկին իւր կողմն ասելով. Այս փախուստն թագաւո-
րին շատ ախորժեց, ուստի հրամայեց որ բռնեն
Հայոց Աբբին գործազան, յետոյ խնամել որ ա-
ռաւել երկիւղեն էր փախել, երդմամբ զայն դրեց
թէ "մի երկնչիր, ես և դու եղբայր եմք, մի թէ
ոչ գիտես իմ սէրն ի մանկութենէ. Եկ ինձ մօտ և
ինչ որ քո խնդրելոցդ՝ նոյնն կատարեմ. Մի թէ ես
պիտի ապերախտութեամբ իմ ծնողաց սնուցիչներին
որ քեզ ձեռօք մտածեցի, եթէ չես գալ՝ կատարմամբ
կըպիտեմ"։ Գրեցինք և մեր Աբբին արարչեցուց գրե-
ցին. որ գայ։

Յորժամ գնաց ներկայացաւ, շատ սիրեց նորա
թագաւորն, և ասաց. "այսօր յանդիման իմ սէրս
հեռու անդիմադարձ. եղբայր. մի թէ ես հօրս պարգե-
ւաց կարգաւորքն չկարծեմ պահանջեցից. կամ
իմ կամք պահեաց որ չէր յղացուցանեմ. Խնդրեմ մինչև
իմ թագաւորութեան կեանք և կետամ"։ Երեկոյ մէկոյ
գնացին ընկաւ մեր թագաւորութեան Ջհանգիրն, և ա-
սաց. "Տէր, Ջհանգիրն զիմ մեր սէրն և ընկերն.
բայց կարդացեալ ինձ թոյլ տալ պատանի սէր ունի նո-
րան և վասն քո պահեն ասեմ"։ Եւայց թագաւորն.
"Արտաքնոյն կարծես կամեցաւ, ուրախ եմ. այսա որոշեա
կամիս, բայց երկրին երկնին զաւ իմ ամենայն թիւն"։

Այնուհետև ամէն երկրէն զարմացեալ հրամայեաց՝
իւրն առաւել խաղ կանչելոյ, որ Ջհանգիր ընդունեալ
Թագ առեն, և այնքան յաջողեցաւ որ հնդիկ քա-
կանքացինքն պատիւ ընկաւ։ Որդին Ջհանգիր Թագա-
ւորաց անուանեցաւ Ջհանգիր, արքա անուանն Հնդկաց,
Ալյաշխեք անուանեց հեռանոլով ամենայն աշխար գիրքն,
իւր զաւակացն, իւր կալուածն, և իւր բնակ Ամոն։

Իրաւն գրէին մէջ 'ի վերջ այս պատմութեան
յոյժ օտարման, թէ յառաջ Աբբասոյ կամքերով
եղել, որով մարդոյն ազատութեան վերայ ծա-
ծուցել. Երեկոյ գեղեցկութեան շատեր. Ահաւասիկ
Թագաւորի դէմ, խաւարեալ մեծամեծ զուշակու-
թիւնքան արարել. բայց վերջն փոխանակեալ.
Դիտեցուք թէ Աբբասեան՝ թագաւորին, հարուստ
քաղաքը, և որդեգիր զաւակ չունէր, այն յետ մին
մեռանէր, թէ հնդկաց ինչ կըլնէր այս մեծ երեխա-

[illegible]

ԳՐԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅՑ

[illegible] ... 1652 ... [illegible] ... 1636 ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ... 1631 ... [illegible] ... 1657 ... [illegible]

[illegible] ... 1684 ... [illegible]

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.

Ա. Գ. [illegible]